

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІЗАЦІЯ

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

(Випуск LXXII)

ISSN 2077-1827

Слов'янськ – 2015

Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LXXII. – Слов'янськ : ДДПУ, 2015. – 326 с.

Редакційна колегія:

Сипченко В.І.

– завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор)

Кузьміна О.В.

– завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічний наук, професор (заступник відповідального редактора)

Омельченко С.О.

– ректор, завідувач кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор

Євтух М.Б.

– дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Пономарьова Г.Ф.

– ректор Харківської гуманіратно-педагогічної академії, кандидат педагогічних наук, професор

Набока О.Г.

– перший проректор, в.о. завідувача кафедри управління навчальними закладами ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор

Коротяєв Б.І.

– завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор

Курінна С.М.

– завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор

Дмітрієва І.В.

– завідувач кафедри технологій корекційної та інклузивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор

Коношенко С.В.

– завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент

Мамічева О.В.

– декан дефектологічного факультету, завідувач кафедри логопедії та спеціальної психології, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор

Біличенко О.Л.

– завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор

Панасенко Е.А.

– доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук

Цвєткова Г.Г.

– доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук

Стешенко В.В.

– завідувач кафедри професійної освіти та комп’ютерних технологій Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, доктор педагогічних наук, професор

Гавриш Н.В.

– головний науковий співробітник лабораторії дошкільного виховання й освіти НДІ проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук,

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Друкується за рішенням Вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 12 від 25.06.2015 р.)

ISSN 2077-1827
© Кафедра педагогіки вищої школи ДДПУ

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

БІЛИЧЕНКО О.	4
МЕТОДИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО СИСТЕМИ ДУХОВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ Й ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	
ГАРАНЬ Н.	9
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	
КЛЕЙНО Л.	14
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	
ЛИМАРЄВА Ю., СКВОРЦОВА Н.	19
ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ФІЗИКИ	
МАЛАХОВА Ж.	24
ЗДОРОВ'ЯФОРМЮЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІЙ ФІЗИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ	
ПОМИРЧА С.	29
МОВНА КАРТИНА СВІТУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПІЗНАННЯ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТИВНОЇ ДІЙСНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	
ПРИСТИНСЬКИЙ В., ПРИСТИНСЬКА Т.	34
ВАЛЕОЛОГІЧНИЙ СВІТОГЛЯД МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	
САЛОГУБ В.	39
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ	
СІДАШ Н.	43
ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ШКІЛ У СУЧASNІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	
БУРОВА Е., СЛАБОУЗ В.	51
ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
ТОПОЛЬНИК Я.	56
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	
БОНДАРЕВСЬКА О.	64
СУТНІСНЕ РОЗУМІННЯ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	

АПРЄЛЄВА І.	157
«ДОШКІЛЬНИЙ ПОХІД» ЯК МЕТОД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ДОСТУПНОСТІ ДО СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ У 30-ТИ РР. ХХ СТОЛІТТЯ	
КЛЕЙНО Є.	162
АНАЛІЗ СТАНУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В М. ДЗЕРЖИНСЬК ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	
КРИКУН І., ЗУБАХІНА Н.	168
МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕЛЮБСТВА В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ	
ФАТАЛЬЧУК С.	172
РОЗВИТОК ГРОМАДСЬКИХ І ПРИВАТНИХ ГІМНАЗІЙНИХ ЗАКЛАДІВ СХІДНОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОNU (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	
ГЕРАСИМОВА О.	179
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «САМООСВІТА» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	
СІДАОФЕН	185
МЕТОДИКА СПІВАЦЬКОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ КИТАЮ	
ПОДОЛЯК З.	190
МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ В АВСТРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ	
САРАЄВА О.	199
ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПРОБЛЕМИ	
ЛАБУНЕЦЬ Ю.	207
ЗНАЧЕННЯ ТВОРІВ Дж. Р.Р. ТОЛКІНА У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ	
ЗАГАЛЬНА ШКОЛА	
ЛЮРІНА Т.	213
ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА РОДИНИ: АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧАСНИКІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ	
КОЛГАН Т.	218
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ СЕРЕДНЬОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТЬНОЇ ШКОЛИ	
ПАНАСЕНКО Е., КАПУСТІНА Н., КОЛЮБАЄВА І.	224
ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗНОГО ПИСЬМОВОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ДОПОМОЖНОЇ ШКОЛИ	

Лабунець Ю.

асистент кафедри іноземних мов та методик їх навчання Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченко; аспірант Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

УДК 37.015.31

ЗНАЧЕННЯ ТВОРІВ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються питання значущості творів англійського письменника-педагога Джона Рональда Руела Толкіна (1892 - 1973) у вихованні моральної особистості, в основу яких покладено ідеї гуманістичної парадигми виховання. Зроблено спробу пошуку на основі творів письменника-освітянина Дж. Р. Р. Толкіна найоптимальніших засобів одночасної підтримки інтересу особистості до авторського дискурсу творів, спрямованих на виховання моральної особистості й активізацію їх свідомого розуміння важливості комфорта відносин у соціумі та підтримки можливостей розвинуті людину в людині.

Ключові слова: Джон Рональд Руел Толкін, виховання, моральна особистість, загальнолюдські цінності.

В статье рассматриваются важность использования произведений английского писателя-педагога Джона Рональда Руэла Толкина (1892 - 1973) в воспитании нравственной личности, в основу которых положены идеи гуманистической парадигмы воспитания. Сделана попытка поиска на основе произведений писателя-педагога Дж. Г. Г. Толкина оптимальных средств одновременной поддержки интереса личности к авторского дискурса произведений, направленных на воспитание моральной личности и активизацию их сознательного понимания важности комфортных отношений в социуме и поддержки возможностей развить человека в человеке.

Ключевые слова: Джон Рональд Руэл Толкин, воспитание, моральная личность, общечеловеческие ценности.

The significance of English writer and teacher John Ronald Reuel Tolkien's (1892 - 1973) works in the moral personality education, which are based on the ideas of educational humanistic paradigm are discussed in the article. Author attempted the search based on the J. G. G. Tolkien's works of the optimal means for simultaneously support of the individual's interest to the author's discourse works aimed at the moral personality education and the promotion of their conscious understanding of the comfortable relations importance in society and support opportunities to develop the human in man.

Keywords: John Ronald Ruel Tolkien, upbringing, moral personality, universal values.

Постановка проблеми. Одним із важливих місць у розбудові Української держави в контексті динаміки розвитку демократичних орієнтирів освітніх процесів в Україні, в умовах впливу новітніх інформаційних технологій, посилення інтелектуалізації праці стає реорганізація системи виховання, націлена на стягнення духовного зростання самовизначення українського народу через фундаменталізацію національно-культурних традицій з урахуванням прогресивних

досягнень вітчизняної і світової педагогіки. Актуальність даної теми викликає цілим рядом чинників. Це, зокрема, інтенсифікація інформації, якою має оперувати сучасна людина (що ставить перед освітянами завдання з пошукум найоптимальніших засобів одночасної підтримки інтересу особистості до авторського дискурсу творів спрямованих на виховання моральної особистості та на активізацію їх свідомого розуміння важливості комфортних відносин у соціумі); необхідність створювати умови для розкриття потенціалу моральної особистості задля подальшої успішної реалізації в житті.

Сьогодні педагогічна наука і практика націлені на пошук оптимальних перспективних шляхів гуманізації та індивідуалізації навчально-виховного процесу, побудови виховних взаємин, спрямованих на виховання моральної особистості, яка стане успішною та корисною для суспільства. У зв'язку з цим зростає інтерес до історії освіти, зокрема ХХ століття, яка була наповнена педагогічною творчістю, що продемонструвала альтернативні підходи до виховання. Серед плеяди освітян ХХ століття особливої уваги заслуговує письменник-педагог Джон Рональд Руел Толкін, оскільки його творчість, просякнута гуманістичними ідеями, мала значний вплив на виховання та становлення моральної особистості другої половини ХХ століття.

Аналіз досліджень і публікацій учених показав, що твори Дж. Р. Р. Толкіна, демонструючи систему педагогічних поглядів та маючи феноменальний успіх і виховний вплив, стали основою різноспективних досліджень низки вчених (О. Баженов, Л. Решетов, С. Кошелев, О. Тихомиров), які концентрували свою увагу на інтертекстualності, культурній поліфонічності та створеній Дж. Р. Р. Толкіним теорії моральності. З огляду на це цікавими є думки О. Лосєва, який констатує значний потенційний вплив творчості Дж. Р. Р. Толкіна на моральне виховання читачів, що зумовлене втіленням власних виховних поглядів автором в оригінальній художній формі світоглядно-екзистенційної проблематики, закоріненої у глибинні сфери людського світосприймання і світовідчуття [3].

Мета статті полягає у висвітленні питання значущості творів Дж. Р. Р. Толкіна у моральному вихованні особистості, в основу яких покладено ідеї гуманістичної парадигми виховання.

Виклад матеріалу. Перед сучасною українською освітою нині стоїть завдання забезпечити такий рівень виховання моральної особистості, який би відповідав світовим вимірам і забезпечував «формування і розвиток у підростаючої особистості насамперед духовних здібностей як домінуючих і вирішальних для розвитку ціннісної системи людини» [1]. Сьогодні освітяни широко усвідомлюють відповіальність суспільства за виховання підростаючого покоління і особливий акцент робиться на виховання моральної особистості. На значущості цієї мети наголошується у чинних документах у галузі освіти, де в основу виховання моральної особистості мають бути покладені ідеї гуманістичної парадигми особистісно-орієнтованого виховання, мета якої – «не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості». Перед сучасним суспільством стоїть завдання сформувати людину конкурентоздатну, творчу, діяльну, вольову, працелюбну, з високими моральними якостями, готову відстоювати соціальну справедливість, прогрес, мир на планеті. Саме таку особистість ми називаємо моральною [2; 28].

В означеному процесі сьогодні, на жаль, використовуються далеко не всі педагогічні ресурси та засоби, зокрема літературні твори письменників, разом із

низкою дослідників [1; 2; 4; 5], для виховання моральної особистості ми бачимо значущість використання творів письменника-педагога Дж. Р. Р. Толкіна. Поліфункціональність його творів уможливлює надання особливого відчуття позиції "суб'єкта подій" читачем, що є важливе для ефективності виховання моральної особистості.

Твори Джона Рональда Руела Толкіна та його педагогічна діяльність мають глибоке філософське підґрунтя, що знайшло відображення в його поглядах на виховання моральної особистості (відображення вічного протистоянні Добра і Зла через призму комунікації героїв та дискурсу автора; акцентуація на важливості ролі «звичайної людини» в ході світових подій; виховання моральної особистості із неутилітарним сенсом життя; виховання відчуття відповідальності особистості перед наступними поколіннями та перед тими людьми, які зустрічалися на життєвому шляху особистості; пропагування загальнолюдських цінностей: справедливості, правдивості, вірності, любові до близького, сміливості, щирості, довіри, любові, самовідданості, милосердя, поваги для людей, жертовності, скромності та терпимості (толерантності).

Дж. Р. Р. Толкін вважав, що суспільство, громада надає позитивних форм розвитку дитини в контексті виховання моральної особистості. Оскільки розглядаючи виховання моральної особистості як процес становлення людини, особистості, виховання індивідуальності громадянина суспільства. Механізмом виховного впливу на особистість є визначення виховних вимог, завдань; створення системи виховних інститутів, що дозволяють соціалізувати особистість у процесі її становлення як моральної особистості. Через призму своєї творчості, будучи непересічною особистістю Дж. Р. Р. Толкін демонструє важливість свідомого розуміння вимог суспільства, зокрема в його повісті казці «Роверандом» (англ. Roverandom), написаній у 1925 році. Сюжетом цього твору є пригоди, через які, відважно приймаючи життєві неприємності, проходить песик на ім'я Ровер (чарівник перетворює Ровера в іграшку через його неповагу, невихованість та нестриманість, і Роверу доводиться відвідати і Місяць, і дно моря, щоб знайти чарівника і попросити перетворити його назад на собаку). Цікавим є той факт, що автор написав «Роверандом» для свого сина Майкла Толкіна, щоб відвернути його від втрати улюбленої іграшки — олов'яного цуценята, демонструючи власний спосіб виховання моральної особистості.

На початку твору ми (за сюжетом автора) знайомимося маленьким цуценятком, яке зовсім нічого не знає і зустрічає справжнього чарівника, не підозрюючи про це: «Коли старий нахилився і підняв м'яч (він в той момент подумав: а чи не перетворити його в апельсин? або в кісточку? або шматочок м'яса?), пес забурчав і сказав:

— Поклади на місце! (без «будь ласка»). Зрозуміло, чарівник, будучи чарівником, прекрасно його зрозумів і відповів у тому ж дусі:

— Ану, тихо...! (теж без «будь ласка»). І потім він поклав м'яч у кишеню — просто щоб злегка подратувати пса — і відвернувся.

Мені страшенно незручно, але я змушеній сказати, що Ровер негайно зчепився йому в штані і видер з них пристойний жмут. Не виключаю, що він міг видерти жмут і з чарівника. Тому що той раптово знову обернувся, дуже розгніваний, і крикнув:

—...Забираїся! І стань іграшкою!» [2;6].

Цей незначний уривок дозволяє нам визначити погляди Дж. Р. Р. Толкіна на виховання моральної особистості, її духовного світу у процесі засвоєння відповідних цінностей культури та підпорядкуванню своїх вчинків їм.

Упродовж усього сюжету повіті-казки «Роверандом» Дж. Р. Р. Толкін час від часу знаходить можливість продемонструвати своє ставлення до забруднення навколошнього середовища та наслідків цивілізації. «Людина на вершині Сноудоні була з тих, що плюють на дотримання чистоти в громадських місцях; мазут викликав у Нйорда жахливий кашель; перетворення Артаксеркса в «моральну особистість» підкреслюється тим, що він прибирає весь той «свинярник», який залишають на березі його відвідувачі.» [2; 36].

Також він демонструє ставлення не лише через авторський дискурс, але і через відчуття героїв, зокрема Роверандому («як він виявив, суша часом була місцем не менш небезпечним для собаки, ніж Місяць або океан, хоча набагато більш нудним. Автомобіль за автомобілем, повні одних і тих же людей (так думав Ровер), летіли повз нього казна-куди, обдаючи хмарами пилу і смердючого газу») [2; 54].

У поемі «Прогрес у містечку Бимбл» (опублікована в 1931 році), згідно з висновками Х. Карпентера (біографа Дж. Р. Р. Толкіна), відображені почуття автора стосовно глобальних змін. У містечку Бимбл він бачить крізь вітрини «цигарки й жувальну гумку (загорнуті в обортку, укладені в пачки спеціально, щоб ними можна було смітти на траві і на березі); галасливі гаражі, де похмурі люди трудяться в поті чола, grimлять і кричать, а машини гудуть, а вогні спалахують, — так всю ніч: веселенька справа! Іноді (але рідко) крізь весь цей гамір чути вигук хлопчиків; іноді в пізній час, коли повз не проносяться з гуркотом мотоцикли, можна почути (якщо тільки дуже захотіти), як спокійно хлюпоче біля берега море. Хлюпаче про що? Про апельсинові кірки, що збилися в купу і бананові шкурки; як розмочуючи папір, вода намагається перетравити кашу з пляшок, пакетів, бляшанок, поки не прийшов новий день, з новими пляшками і бляшанками, поки ранкові автобуси, зупинившись біля дверей старенької готелі, не вивалили назовні з смородом і гуркотом, гиканням і брязкотом ще більшу кількість людей. Богзнаєзвідки а і Богзнанащо, що приїхали в містечко Бимбл, де з головою загрузла у всьому цьому вулиця що колись була прекрасною, хитається і падає разом з усіма своїми будинками» [4; 224].

Одним із дидактичних поглядів Дж. Р. Р. Толкіна на виховання моральної особистості через призму його творчості є необхідність символічного сенсу виховного впливу, що становить моральний антагонізм добра і зла, метафоричним виразом якого в творчості автора є світло і темрява, — "лежить близько до поверхні, але не прориває її". Зокрема, яскраво ця моральна основа проглядається в його романі-епопеї «Володар Перснів» та в його творі «Хоббіт» і специфікується мотивуваннями "ззовні", виступаючи як антагонізм життя і смерті, природи і машин, свободи й авторитаризму, війни і миру. Зв'язок зі світлом або мороком співвідносить кожне з цих понять з алгоритичною концепцією, а укоріненість у фантастичну дійсність дає достаток мотивувань "ззовні", конкретність "часу" геройчної історії і пойменованих земель".

Отже, Дж. Р. Р. Толкін у відповідності з християнськими заповідями заперечує всяке спротив задумом Бога. Так, у "Сільмарилліоні" є такий епізод, коли один Айнур, Аулі, слідуючи самим благим намірам, намагається створити гномів, яких не існувало за задумом творця. Але Аулі це не вдається — у нього виходять

своєрідні маріонетки, які "можуть жити лише цим [належить Аулі] буттям" і діяти лише за наказом тих, хто їх вчинив. Еру вказує Аулі на його прорахунок. І, хоча Аулі заже любить своє творіння, він готовий знищити їх за словом Илуватара. Тоді Еру побачив смирення Аулі і зглянувся над ним та дарував гномам власне життя. Цей епізод підкреслює відразу кілька думок Дж. Р. Р. Толкіна: ідея безмежної доброти Бога, ідея неможливості творити що-небудь всупереч задумам Творця, ідея зинагороди за відмову від усього в ім'я Бога. Головний сюжетний стрижень твору – історія про створення чарівних каменів, сильмариллов. Майстер, який створив ці камені, вклав у них священне світло, проте створював їх не в ім'я Еру, а лише для себе. Внаслідок цього камені стали здобиччю Мелькора. Зло вже прокралися в його душу, і він звалює відповідальність на Валлар (Айнур). Зло спокушує, пропонує вийти за межі своєї долі, вчинити заборонене. Ельфи йдуть із земель обітованих в Середзем'я і там терплять стільки страждань, скільки не могли й уявити. Цим поворотом сюжету Толкін хоче сказати, що ніколи не можна: є заборонений плід, навіть якщо він є дуже солодким. Отже, як бачимо, у творі "Сильмариллон" містяться глибокі роздуми про буття, про призначення людини, про природу добра і зла, ідеї самопожертви і, в той же час, помірності в прагненні досягти свою мету. Цей твір, безумовно, є цікавим з філософської, педагогічної та літературної точок зору і в ньому є своє моральне осердя. Філософські думки, представлені в "Сильмариллоні", отримують свій розвиток в епопеї "Володар Перснів", однією з центральних ідей якої є ідея всепрощення. Будучи гуманістом до глибини душі, Дж. Р. Р. Толкін відкидає всяку думку про помсту або навіть про справедливу, але жорстоку кару."Який жаль, що Більбо не заколов цього мерзотника, коли був такий зручний випадок!" – говорить один з героїв книги. Свою відповідь навіть на цілком вправданий гнів Дж. Р. Р. Толкін вкладає в уста Гендальфа, своєрідного голосу автора у творі: "Жалість говориш? Так адже саме жалість утримала його руку. Жалість і милосердя: без крайньої потреби вбивати не можна. І за це <...> була йому чимала нагорода. Недарма він не став поплічником зла, недарма врятувався; а все тому, що почав з жалю!". "Без крайньої потреби вбивати не можна," – каже Толкін, інакше в душі людині легше буде прорватися злу. Вбивати, навіть вбивати заради благої мети - значить надходити на руку світовому злу. В епопеї у зла є конкретне уособлення - Чорний Володар Саурон. Щоразу, йдучи на поводу у страху, зlostі, жадібності, герої слабшають, накликають на себе і оточуючих небачені лиха. Саурон ж на кожному кроці спокушує їх, пропонує легкий вихід із ситуації. Тим, кого він не може спокусити повністю зідатися злу, Саурон пропонує здійснити дрібне злодійство, що веде, здавалося б, до добра. Однак для Дж. Р. Р. Толкіна немає компромісів. Вчинене зло призведе ще більшого. На злі не можна побудувати добро.

Іншою важливою ідеєю твору є ідея вирішальної ролі особи в історії. "Маленькі камінчики викликають великий обвал," – каже Дж. Р. Р. Толкін вустами своїх персонажів. Кожна дія будь-якого найнезначнішого героя може радикально змінити хід сюжету. І автору не важливо сильний герой або слабкий, розумний чи дурний, головне, щоб він залишився чесним і відданим і тоді йому це неодмінно зарахується. Обрати тернистий шлях добра – зробити правильний вибір. Це може статися в житті, як у "Володарі Перснів", а може й після смерті, як трапляється з героями "Сильмариллона".

Одним з небагатьох досить цікавих і вартим уваги є твір "Коваль із Великого Буттона", написаний Толкіном окремо, практично поза зв'язку з його світом, Твір

"Коваль із Великого Вуттона", написаний в 1965 році, є продуктом більш ніж зрілої діяльності письменника. Цю казку можна розглядати в різних площинах, "і як притчу про долю митця і його творіння. I як філософську параболу про спадкоємність, про істинності й фальші в мистецтві. Нарешті, як алегорію про сенс цінності буття". "Коваль із Великого Вуттона" розповідає про взаємини двох світів нашого і "Чарівної Країни". Звичайно, можна прийняти казку буквально, а можна спробувати усвідомити, кого ж Дж. Р. Р. Толкін мав на увазі під образом Ковала з села Великий Вуттон і що мав на увазі під "Чарівною Країною". Твори Джона Рональда Руела Толкіна глибоко просякнуті ідеями гуманізму. Однією з головних філософських завдань творів письменника-освітянина Дж. Р. Р. Толкіна є пошук відповіді на питання про сенс людського життя, яке в контексті виховання моральної особистості ставить перед особистістю питання, що треба зробити, щоб вважати, що життя прожив недаремно, залишивши після себе достойний слід.

Висновки. З огляду на викладене вище ми можемо стверджувати, що твори Джона Рональда Руела Толкіна мають велике значення у вихованні моральної особистості. Огляд ідей щодо виховних можливостей творів Дж. Р. Р. Толкіна, основних підходів до виховання моральної особистості ними, формування інтересу й поцінування книжки, прагнення пізнати її героїв засвідчує глибоке розуміння педагогом сутності та важливості цього питання.

Ми глибоко переконані, що літературно-педагогічна спадщина одного із найвизначніших освітян ХХ століття, навіть через стільки років після виходу друком його праць продовжує бути однією із найуспішніших книг світової літератури, а висловлені Дж. Р. Р. Толкіном думки, винесені з власного досвіду, сформульовані на основі глибокого осмислення своєї педагогічної роботи, не тільки не втратили своєї актуальності, а й, набуваючи новогозвучання, можуть стати добрым, аргументованим, науковим підґрунтам для розв'язання численних проблем виховання моральної особистості в непростих умовах сьогодення.

Література

- Бех І. Д. Виховання особистості: У двох книгах. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 258 с.
- Шелер М. Сутність моральної особистості / М. Шелер // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. – К.: Ваклер. – 1996. – С. 10-30.
- Дж. Р. Р. Толкін. Роверандом / Джон Рональд Руел Толкін– АСТ : Классическая и современная проза, 2009. – 126 с.
- Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев. – М. : Мир, 1976. – 367 с.
- Карпентер Х. Джон Р. Р. Толкін. Біографія. / Х. Карпентер. – М. : Ізд-во Эксмо-Прес, 2002. – 256 с.
- Progress in Bimble Town» (Devoted to the Mayor and Corporation) / J. R. R. Tolkien // The Oxford Magazine (Oxford). — Vol. 50. — No. 1 (October 15th, 1931). — P. 212-258.
- Tolkien J. R. R. The Hobbit, or There and Back Again / J. R. R. Tolkien. - New York: Ballantine Books, 1965. – 310 p.
- Tolkien J. R. R. The Lord of the Rings. The Fellowship of the Ring / J. R. R. Tolkien. – N. Y. : Ballantine Books Inc., 1965. – 527 p.
- Tolkien J. R. R. The Lord of the Rings. The Two Towers / J. R. R. Tolkien. – N. Y. : Ballantine Books Inc., 1965. – 447 p.
- Tolkien J. R. R. The Lord of the Rings. The Return of the King / J. R. R. Tolkien. – N. Y. : Ballantine Books Inc., 1965. – 544 p.